

Феномен психічної інфляції як кризовий механізм політики

Олена Донченко,
доктор соціологічних наук,
завідуюча лабораторією
Інституту соціальної та політичної психології
АПН України

Психологічний феномен психічної інфляції під назвою „пуеризм” розглядається як щодо його психологічної природи, так і щодо практичних наслідків у сучасному політичному просторі України.

Політика - це сфера ірраціонального, а її основні закони приховуються не у свідомості індивідів, а в їх колективному несвідомому. Ним же детермінуються й алгоритми кризової циклічності політичних систем. Основним чинником циклічних криз є психопатологічні процеси, що відбуваються в політичних кліках; це, зокрема, психічна інфляція. Вона руйнує політичну систему, а через неї й інші сторони суспільного життя, інші соціальні групи. В психологічних технологіях поки що немає засобів для її подолання. А тому виокремлення проблеми психічної інфляції зі сфери ірраціонального є нагальною метою психологічної науки.

Психічна інфляція з точки зору психології - це стан людини, в якому вона переживає нереальне відчуття власної ідентичності. З точки ж зору соціальної практики - це неготовність певної психіки до більш-менш значних соціальних та особистісних випробувань.

Інфляція може бути надто високою (і тоді її справжнє ім'я - манія величч) або надто низькою (комплекс меншовартості, дефляція, або негативна інфляція). В обох випадках це патологічне відхилення в розвитку особистості, вихід особистості за межі власних границь за рахунок ідентифікації з „персоною”, з символами чи з історичною або релігійною постаттю. Інфляція свідчить про недорозвиненість психічного, регресію свідомості в колективне або індивідуальне несвідоме. Це трапляється у випадках, коли психіка людини перебирає на себе надто багато несвідомих змістів і втрачає здатність до їх усвідомленої диференціації. К. Г. Юнг вважав, що свідомість у стані інфляції не здатна навчатися у минулого, розуміти теперішнє і робити правильні висновки щодо майбутнього; вона

загіпнотизована сама собою, з нею марно сперечатися, вона приречена на катастрофу, на самознищення¹.

Внутрішнім наслідком асиміляції психікою людини змістів несвідомого є викид особистості за межі власного психофракталу (структури **індивідуального** психічного, що обумовлює психосоціальні можливості індивіда як унікальної істоти) у простір **колективного** психічного, тобто так званої об'єктивної психіки.

Об'єктивна психіка містить у собі невичерпний зміст всього, що напрацювало людство, - знання, уявлення, переживання, архаїчні символи, мотиви, форми мислення і чуттєвості; всього, про що люди домовляються, що вони зрозуміли, виокремили, проговорили, зробили тощо. Зрозуміло, що неструктурована об'єктивна психіка є суцільним хаосом, потрапляючи в який непідготовлена людина може втратити розум, а потім і загинути. Якщо така людина опиняється на чолі політичної еліти в тоталітарному соціумі, то вона затягне за собою не тільки оточуючий політикум, а й увесь народ. Життєво необхідним для нормального розвитку особистості є виокремлення свого особистісного змісту зі змісту об'єктивної, або колективної психіки. Зрозуміло також, що особистісна психіка з її особистісними змістами є тільки невеликою вершиною айсберга психічного людини. Цю маленьку індивідуальність дуже важко здійснити і зберегти для індивідуальної творчості. Проте, на нашу думку, тільки вона має право брати на себе відповідальність за рішення і вчинки, які стосуються інших людей.

Функції людського духу

Тут психологічно уточнюючим і соціально важливим є сюжет про **душу** і **дух** людини. Душа, в принципі, народжується разом з тілом людини і унікальною часткою Універсального психічного (психофракталом). Але для формування душі, її проявлення, екстеріоризації необхідні і час, і досвід, і праця батьків та середовища. Формування душі відбувається на тлі фізичного і психологічного зростання, разом (і на основі) наповнення функцій психічної структури (психофракталу)². Сформована душа містить систему цінностей, без реалізації яких вона хворіє, прагнучи душевної рівноваги. Без сформованої, проявленої душі про дух не може йтися взагалі. **Бо дух - це боротьба за цінності душі.** Якщо душа недорозвинута, то немає й боротьби за неї. Саме тому дух - це соціально-психологічна категорія, у якій міститься особливий сенс - соціальної передачі чи соціального замовлення, пошуку партнерів за цінностями, а отже й

¹ „Персона”, за К. Г. Юнгом, це соціальна роль людини, що відповідає колективним очікуванням і настановленням, отриманим в дитинстві. Здорова людина із сильним Его спілкується зі світом за допомогою гнучкої динамічної персони. Слабке ж Его ідентифікується з окремою персоною (лікар, вчений, артист, політик, українець, син тощо).

² Див.: Е. Донченко. Фрактальная психология. - К., Знання, 2005 р.

партнерів у співробітництві. Тільки дух, матеріалізований в продуктах людської діяльності або вчинках, здатний на опосередкований пошук і згуртування однодумців.

В теорії інформаційного метаболізму (соціоніці) виділено 16 типів відношень між психічними структурами, серед яких - відношення соціального замовлення (передачі) і соціального прийому, про яке йдеться в нашому сюжеті про дух. Фактично це відношення соціального виклику і відгуку. На мою думку, ці відношення не можуть стояти поряд з усіма іншими. Вони не стільки психологічне, скільки енергоінформаційне, символічне і психополітичне явище. Відношення соціального замовлення лежать в основі передачі міжпокоління досвіду і всіх культурних набуток людства. У зв'язку з цим це архетипові відношення, вкорінені в колективному несвідомому, в об'єктивній психіці. Вони здатні об'єднувати і роз'єднувати незнайомих людей, надихати їх на вчинки й організовану активність. Відношення соціального замовлення - головне в механізмі психосоціального обміну. Якщо люди перестають чути одне одного, обмінюватися цінностями на рівні реального їх втілення, то зупиняється розвиток, настає стагнація.

Пересічні громадяни (так звана мовчазна більшість) вважають, що всі люди і так обмінюються цінностями, а дух і душа - це релігійні метафори, які прикрашають мову, але нічого не змінюють по суті. Не замислюючись над тим, чому в сучасному суспільстві, де обмін думками і цінностями ніби гіперактивовані завдяки мас-медійному бізнесу, соціальний розвиток не просто уповільнився, а й зайшов у глухий кут. Причина цього сумного явища полягає в тому, що психосоціальний обмін відбувається у просторі колективної психіки, не виходячи за її межі. Для розвитку потрібні індивідуальності, які були б здатні, спираючись на архетиповий базис людства і власної країни, бачити і коригувати реальність, гуртуватися й працювати на користь оздоровлення цієї реальності. Саме індивідуальності мають розвинену душу, яку вони не здатні зраджувати, а тому, захищаючи цінності душі, спрацьовує їхній дух, гуртуючи силу для виконання соціальної роботи.

Натомість сьогодення сприяє відчутному зростанню кількості душевно недорозвинутих людей - без душі і духу. Для цього з'явився потужний демонстраційний потенціал - нова політична „еліта”, що вийшла в ефір „із грязі в князи”, не встигнувши розібратися із собою та своїми життєвими смислами, не кажучи вже про системні смисли державотворення. Ототожнити себе з титулом чи службою - дуже солодка спокуса для нової „еліти”, яка надумала стати їх живим втіленням. Проте дуже швидко виявилось, що під цією шкаралупкою марно шукати особистостей. Тут функції людського духу вступили в суперечність з потребами певних людей, які вчепилися за легкодоступну компенсацію своєї неповноцінності. До того ж потужно почала спрацьовувати одна з головних здатностей людини - наслідування, яка в психопатологічному просторі перетворилася

на удавання. Нова „еліта” почала удавати з себе оракулів. Мас-медійний простір перетворився на генератор психопатологічного простору в суспільстві, в якому опинився весь народ.

Народній розгубленості й досі немає меж. Адже саме психологічні механізми в ідеалі стають основою, яка структурує кар’єру політика. Інформаційна революція потребує більшої, ніж колись, гнучкості та осмисленості спілкування політичних лідерів між собою. Ми ж наразилися на громаддя монологів, що є показником психічної інфляції або ж соціальної параної, що обумовлює неабияку соціальну напругу. Великі цінності, що містяться в колективній психіці, почали працювати проти України.

Посадова психічна інфляція

Зрозуміло, що Україна потребує влади, яка б демонструвала інший зразок людини, ніж той, який спостерігаємо сьогодні. Читач вже з’ясував, що існує закономірність: чим слабкіша душа людини, тим легше вона підлягає психічній інфляції, асимілюючи змісти колективного несвідомого в порожню частину власного психічного. Кожна висока посада містить у собі атрибути цієї посади, напрацьовані минулими поколіннями, великими історичними чи релігійними особистостями; атрибути, які недорозвинена людина, вступаючи на певну посаду, присвоює собі і починає відчувати себе майже всесильною.

Психічна інфляція індивіда може бути наслідком невиправданої ідентифікації не тільки зі змістами колективного несвідомого, але й з будь-яким змістом – соціальним чи метафізичним, наприклад, зі змістами суспільної свідомості. Джерелом психічної інфляції людини, яка не є зрілою особистістю, можуть бути посадові можливості і функції, з якими вона себе ототожнює. Посада як така складається з історичної, біографічної, автобіографічної та іншої інформації, загалом – з колективних і особистих зусиль багатьох поколінь, кількох культурних та політичних епох. Вона виникає завдяки співпраці багатьох людей, а її гідність і ефективність залежать від колективної довіри і вдячності. А тому зріла, відповідальна особистість, погоджуючись на посаду, історична роль якої є значною і до того ж архетиповою, має бути підготовлена до неї. Особливо в частині завжди існуючої можливості незаконно приватизувати готову колективну вагу певної соціальної ролі (посади). Далеко не кожна пересічна людина в колишніх радянських країнах здатна психологічно проігнорувати розміри посадового кабінету, шикарної обслуги і величезну кількість улесливих поз і облич, не кажучи вже про можливість різко сягнути власного статусу „обличчя країни і навіть світу”.

Відчуття особистої неповноцінності призводить до страху перед втратою посади, що, у свою чергу, розвиває необгрунтовану підозрілість до можливих суперників. Компенсація – енергійне утвердження власного статусу, в результаті чого самореалізація особи стає просто неможливою.

Після Майдану народ побачив на робочих місцях і на екранах телебачення цілу армію представників нової політичної еліти, які не змогли впоратися з „подарунком долі”. Народ побачив людей, які хутко ідентифікувалися з новим титулом чи посадою й узурпували архетипові якості соціальних ролей, які їм не належать. Людей, які втрапили в полон колективного несвідомого і набули роздутої амбітності та енергії (що неминуче йде від колективного несвідомого). Людей, які на очах змінилися до невпізнанності, які відразу почали думати насамперед про те, як зберегти посаду, а разом з нею й те величне самопочуття, від якого важко добровільно відмовитися. В епоху звуження світу, у час потужних глобалізаційних процесів „манія величі” має вигляд, у крайньому випадку, фарсу - смішно і неадекватно. А тому досконалим засобом боротьби з психічною інфляцією є, мабуть, сміх.

Тут включається механізм, який нагадує механізм анозогнозії у хворих на алкоголізм: свідомість людини, поєднавшись з її підсвідомим, вибудовує власну філософію самозвеличення і самовиправдання. Саме до цієї філософії за допомогою певних символічних образів (а не суті речей) людина з психічною інфляцією добирає співзвучне коло „однодумців” для співпраці (основна праця - це збереження посади при повній байдужості до справ суспільства). Державна символіка - стяг, тризуб, портрети національних державних діячів, ідеї, слова і словосполучення з підручників пострадянської української школи на кшталт „національно-визвольна боротьба”, „європейський вибір”, „звільнення України”, „праця для народу”, „розбудова демократії”, „інтереси нації” і багато інших історико-патріотичних трафаретів і шаблонів є обов’язковим атрибутом інтеграції такої людини в політичну роль і додає їй енергії захисту і тупої впевненості в тому, що саме ця символіка в будь-якій ситуації замінить їй творчу думку, системне мислення і самостійне рішення, не спрямоване на маніпулювання з електоральними симпатіями.

Всі ці трансперсональні змісти не є пасивним, інертним, мертвим чинником; вони, скоріше, активні сутності, що притягують до себе і поглинають того, хто прийшов за грошима, тобто порожнім. Тому посада часто-густо має притягальну владу над індивідом і проковує втопити особисту ідентичність в більш масштабній колективній ідентичності посади. Наслідок - атрофія особистості індивіда як індивідуальності і розширення його психічного за рахунок архетипових змістів.

Патологія психічної інфляції полягає не в наявності архетипової символіки, яка спонукає до певних дій, а в дисоціації свідомості, вже неспроможної панувати над несвідомим. Дисоціація свідомості характеризується нездатністю диференціювати виокремлені змісти колективного несвідомого, обирати для роботи одних та остерегатися інших. Колективна посада має позитивні і негативні ознаки і властивості. Особистісна влада над колективним несвідомим починається з виокремлення наукою цього несвідомого. Адже локалізованими

в текстовому дискурсі, осмисленими і структурованими змістами несвідомого людина може й повинна, зрештою, управляти, включати їх в систему управління власними вчинками.

Можна сказати, що психічна дефляція (як і інфляція) є певним психологічним механізмом захисту людини від світу, який вона неспроможна охопити.

Психічній інфляції властиві деякі важливі тонкощі. Так, ідентифікація людини з позаособистісними змістами призводить або до асиміляції „Я” цими змістами, або до ідентифікації з ними. В першому випадку, спираючись на несвідоме, людина бере на себе відповідальність за те, що її слова не розійдуться з ділом. Можна сказати, що вона стає втіленим Духом (злим чи добрим) без Душі. В іншому випадку людина відмовляється взагалі брати на себе будь-яку відповідальність. Перший стає самовпевненим і пихатим, другий - заклопотаним і пригніченим. До першого варіанта належать мана-особистості (харизматичні лідери), мана-рухи (нацизм, шовінізм, ксенофобія, екологічні рухи), мана-ситуації (Майдан). До другого - представники низів суспільства, „парії”, члени політичних, національних, расових груп, релігійних сект, люди, які ідентифікують себе з психологічно зручними соціальними ролями, що пропонують доступну компенсацію або виправдання для особистісних порожнеч і вад (розчинюючись в політичній партії, спільноті чи релігії, проектуючи кращі якості і риси на ідола чи Небесного Батька, ідентифікуючи себе у своєму несвідомому з гріховною сірою масою тощо). Мана- або харизматична особистість, яка справді засвоює і підкоряє собі певний архетиповий образ, відчуває, що бажанням її „Я” ніщо не може завадити, з нею ніщо не може трапитися.

Справжній **вождь** завжди керується підсвідомим. Ідентифікація з будь-яким архетипом (Великої Матері, Мудрого Старця, Аніми тощо) є для будь-якої людини (групи, ситуації) джерелом невичерпної енергії - як фізичної, так і психічної. І це нормально, бо людина у своїх надрах має безліч архетипів несвідомого, і в цьому розумінні вона є множинною істотою. Інша справа, як людина управляє (і чи управляє взагалі) архетиповим базисом своєї психіки. Люди люблять обирати на лідера людину, якій притаманна енергійна, владна мова і манери, яка не знає втоми, яка завжди в тонусі й нічого та нікого не боїться. Проте їм важко прогнозувати, наскільки обраний ними лідер є рабом (чи хазяїном) свого архетипового натхнення.

Історія знає немало катастрофічних, страшних мана-постатей, які, отримуючи провідну посаду в тоталітарному суспільстві, втягують в безодню колективного несвідомого весь народ (Чингіз-хан, Гітлер, Сталін, Муссоліні). Адже народ в тоталітарних соціумах не обирає, а підкорюється, особливо „справжньому” вождеві. Мана-вождеві притаманне таке психічне напруження, з якого, зрештою, народжуються самотність і манія, небезпечні для розбудови нормального життя. Мабуть, для реального сучасного повсякдення, яке настає після великої бурі, необхідність в

мана-особистості відпадає і зростає потреба в успішному політичному управлінні. Замість вождя суспільству потрібен політичний менеджер.

Отже психічна інфляція є показником недорозвинутого психічного в якості формовтілення душі. Фактично це бездушність, а отже й неповноцінність людини, індивідуальності, мудреця. Цілеспрямоване спостереження за українським політикумом дає підстави охарактеризувати його лідерів як людей з психічною інфляцією, від якої страждає не тільки український народ, а й велика політична справа формування української демократії. Демократію спроможні **відчувати** люди, яких в прадавні часи та й нині в деяких племенах, що збереглися поза цивілізацією, називали оракулами. Це мудрі немолоді люди, які прожили життя в певній спільноті, відчули на своїй спині всі „виклики та відгуки” її колективного психічного - способу життя, ритуалів, традицій, табу. Люди, які вже не піддаються потужному впливу колективного несвідомого з однієї найважливішої причини - наповнення власного психічного, Душі, яка сама управляє „злим Духом”, а не йде в нього на налігачі. Очолити розбудову демократії можуть люди, які заповнили форму власного психічного настільки, щоб там не лишалося місця для інфляційної спокуси.

Головною функцією політиків насправді є розумне управління психічною енергією, з якої народжується та чи інша якість соціальності. Джерелом психічної енергії, як відомо, є напруження між матерією і духом, між індивідуальними психоінстинктами і соціальною етикою, особистісним і груповим, між різними „видами” людей, що відзначаються глибинно-протилежними ціннісними переконаннями, націоналістичними, релігійними, ліберальними і демократичними рухами тощо.

Тільки індивідуальність політика здатна виконувати соціальну роль політичного менеджера, що управляє надлишковою психічною енергією суспільного життя, не залишаючи її незатребуваною, здатного сформувати новий образ суспільства. Адже саме енергія і образи психологічно і хронологічно передують раціональному мисленню, яке уповільнює всі процеси соціальних змін.

Саме індивідуальність завжди була центром, навколо якого обертаються всі протилежності і напруженості. Індивідуальність же політика повинна мати більший тезаурус уявлень про соціальні стани, процеси, властивості і форми активності, аніж будь-хто інший. Тому що політик зобов'язаний інтегрувати в себе всі ідейно різні соціальні рухи і очікування, які реально існують в суспільстві. Україна ж має політичну владу, яка, навпаки, дезінтегрує ці рухи та очікування за принципом „поділяй і пануй”. Те, що український народ так довго терпить таку дезінтегровану (що, по суті, є злочинним щодо суспільства фактом) владу - показник його пасивності та соціальної незаангажованості, несформованості громадянського суспільства і середнього класу. Колективна свідомість народу редукована настільки, що починає коритися колективному несвідомому. Колективна психічна інфляція діє на колективну свідомість як інфекція, яка швидко

поширюється і формує підґрунтя для розщеплення колективної душі, тобто появи соціальної шизофренії.

Психічна інфляція стає з часом не тільки явищем, а й механізмом спотворення багатьох соціальних процесів у суспільстві. По-перше, вона є формою психічного захисту (який гальмує соціальну активність). По-друге, комунікативним бар'єром на шляху до взаєморозуміння, знижуючи інтенсивність всезагального колективного зв'язку. По-третє, механізмом народження і закріплення державницької, адміністративно-авторитарної політики в суспільстві (через занурення людей в масові емоції та очікування, через заперечення так званої сучасної демократії на користь автократії, через невизнання політичними лідерами своєї „тіні”). Замкнене коло, яке транслюється політичною „елітою”.

Навіть у первісних спільнотах, далеких, на перший погляд, від демократичного життєустрою, індивідуальний престиж міг утворитися тільки в результаті колективного компромісу. Первісна спільнота обирала магічно ефективну особистість (завдяки тій ролі, яку магія чи воля виконують в процесі спрямування надлишкової психічної енергії), яку вона всіляко оберігала, бо навіть для примітивних спільнот індивідуальна ініціатива була цінністю, котру не можна допустити до розчинення в колективній душі (в несвідомому). Певні ритуали і табу утримували лідера від психічної регресії і зобов'язували його (під страхом драконівських заходів) виконувати свої унікальні функції.

Сьогодні народ теж має у своєму розпорядженні „драконівські заходи”, наприклад, відмову від голосування або участь в організованому протистоянні. Проте для цього він повинен розібратися, хто є хто. Кому можна віддати управління батьківщиною, а кому - в жодному випадку. На жаль, такі акції неможливі без спроб і помилок, але кількість помилок розвиває душу електорату, який, зрештою, почне прислухатися до цієї душі.

Важливою ознакою психічної інфляції є те, що особистість не має динаміки у своєму розвитку. Що політичний лідер любив і чому поклонявся до взяття влади, тому він продовжує служити й після її здобуття. По суті, психічна інфляція зробила з деяких політичних лідерів архіваріусів, які живуть у минулому, не вміють і не бажають пристосовуватися до потреб нового часу і простору, не відчувають цих потреб, їх динаміки, не можуть змінити свою суб'єктивну мораль, прищеплену ще в підлітковому віці. Для пересічного громадянина феномен психічної інфляції іноді видається традиціоналізмом. І саме це на перших порах викликає симпатію народу. Але коли стає зрозумілим, що традиціоналізм може набирати форм, несумісних з соціальним розвитком як таким, то з'являється

страх за майбутнє держави. Психічна інфляція несумісна з соціальною творчістю.

Всі ознаки психологічної інфляції в українській політиці можна підвести під один психоаналітичний діагноз – **пуеризм**³, який супроводжує політикум від окремих індивідів до партій і громадських утворень. Зрозуміло, що відбувається, коли „риба гние з голови”: пуеризм охоплює не тільки „сатрапів”, але й тих, хто в народі, і хто, завдяки своїй психологічній біографії, з радістю несвідомо хапається за цей пуер-невроз, створюючи для оточення безмір складних життєвих проблем. З психоаналізу З. Фрейда відомо: щоб подорослішати і розпочати самостійне життя, необхідно розірвати психозалежні зв'язки з батьками. Якщо цього не сталося, то „вічна дитина” стає ув'язненою, стає наглядачем над самою собою.

З аналітичної психології К. Г. Юнга випливає, що слабкий (а іноді й призупинений) процес індивідуації (або самостановлення) утворює порожнечі в психічній структурі особистості, які заповнюються колективним несвідомим. З. Фрейд і К. Г. Юнг побачили одне й те саме на виході, але механізми цього психосоціального неврозу вони трактували по-різному. В біографії кожної людини можна знайти чинники призупинення чи уповільнення процесу індивідуації або, інакше, звільнення від материнського лона. Але не кожна біографія багата на класичні форми пуер-неврозу і, тим більше, на його збіг з суспільно значущими подіями і ролями, які випали на долю психологічно недозрілої людини.

Пуер-невроз формується протягом життя, але актуалізується в момент певної події в житті людини, в момент, який потребує її індивідуального вибору, мудрої дії, рішення, відповідальності за майбутнє тощо. Значуща зміна в житті (побутова чи особистісна криза або, навпаки, надто швидке кар'єрне зростання, успіх тощо) знижує у пуера рівень його соціального самопочуття і запускає психологічний механізм „провалля”, повернення назад, до родинних цінностей, до материнської матриці стосунків і світосприйняття, тобто до архетипу „Велика матір”. Родинні або кланові цінності, материнський гештальт лона в певних обставинах кличуть людину до себе. Не здолавши труднощів, така людина тікає від реального життя і занурюється в пристрасті кланово-родинних цінностей, які панували в дитинстві і захищали її від психологічних труднощів. Пуер вважає з цього моменту, що він пізнав істину і віднині шукатиме шляхів, які ведуть до неї і до людей, які сповідують (чи роблять вигляд, що сповідують) такі ж цінності. Коротко можна сказати й так: сутність пуер-неврозу - це відмова від власної відповідальності через актуалізацію материнського комплексу.

Актуалізація цього комплексу відбувається в умовах зростання

---

³ Від Пуер Етернус (чол.) і Пуеллі Етерна (жін.) - вічний хлопчик або вічна дівчинка, які надто довго залишаються психологічними підлітками, пов'язаними з матір'ю (а дівчинка - з батьком) нерозрізаною „пуповиною” (К. Г. Юнг).

психосоціальних і психоенергетичних вимог середовища до людини, на які вона не може відповідати належним чином, а відтак почувається все гірше; зрештою її психіка, з метою самозахисту, провалюється в безпечне „лоно”. Як бачимо, основною проблемою такої людини є нерозвинені Душа, Дух і Самість. Таку людину не підтримує Дух, а нерозвинені Душа і Самість не забезпечують її необхідною психічною енергією для нормальної дорослої реакції на обставини.

У зв'язку з цим необхідно зрозуміти, що будь-який архетип за умови зчеплення його енергії з психікою людини забезпечуватиме людину необхідною силою – силою віків. Проте вселюдські, спільні для всіх архетипи та індивідуальний архетип (психофрактал) Душі мають різний тип обмеження і різне морально-психологічне значення. Енергія дії на основі розвинутої Самості та енергія дії на основі вселюдського архетипу (Героя, наприклад) – різні за своєю суттю енергії. Перша енергія – це відповідальність реальної людини за її реальні ідеї, вчинки і справи. Друга енергія – це дуже сильна фанатична енергія без обмежень, яка діє за сюжетом есхатологічного міфу: герой-спаситель, вороги нації, народ-вболівальник і він же помічник спасителя. Цей сюжет є основою релігійного екстазу несвідомого. Він лежить і в основі одержимості „героя”, який, через механізм соціально-психологічного зараження, втягує в стан одержимості великі групи людей і навіть цілі нації. Секрет Гітлера полягає в тому, що його несвідоме, до якого він по-містичному уважно прислухався, увібрало в себе значно більше архетипових змістів, аніж чиєсь. К. Г. Юнг говорив, що це несвідоме – 78 мільйонів німців.

Загрозу пуеризму необхідно усвідомити на практичному рівні, оскільки наслідки цього соціального захворювання надто руйнівні. На відміну від пуерів, ті, хто зустрічався з ними, швидко впізнають цю хворобу. Самі ж пуери залишаються сліпими й глухими, втішаючись власною затишною в'язницею, в якій вони „розбудовують” своє життя.

Аби ж тільки своє! Українські вір-політики відмовляються від індивідуалізації, від можливості стати дорослими і відповідальними. Від звичайних пуерів з народу вір-пуери відрізняються тим, що, окрім власної психологічної в'язниці, не мають жодних обмежень, їх можливості потурати своїм підлітковим цінностям безмежні. На мові І Цзин (Гексаграма 60, обмеження): „Необмежені можливості не підходять людині; якби вони існували, її життя розчинилося б у безмежному. Щоб стати сильним, життя людини потребує обмежень, які приймаються добровільно і по совісті”. Українські ж вір-пуери, коли зіштовхуються з необхідністю будь-яких обмежень, впадають у роздратування: спрацьовує підліткове настановлення свідомості на тлі відсутності зворотного зв'язку хоча б з колегами (згадаємо, велике коло колег він обирає по собі), не кажучи вже про народ. Соціологічні теле-фокус-групи С. Шустера також не для пуерів.

Підліткові бажання колишніх хлопчиків Стати героєм, царем, духовним

наставником, патріархом об'єднаної православної церкви або навіть Богом, які не підкріплюються життєвим досвідом і професіоналізмом, стають проблемою для тих, на кого вони проєктуються. Такі підліткові марення і враження від батьківських переживань (разом з враженнями від підручників української духовної історії) зустрілися з реальністю у просторі українського політикуму, що набуло психіатричного забарвлення. Оскільки у нас немає громадянського суспільства як буфера між нуворишами-„сатрапами” і народом, то саме вір-персони мали б взяти на себе соціальну відповідальність, зіграти в сучасній Україні вирішальну політичну і духовну роль. Але за іронією долі висока політика в Україні дісталася саме пуерам.

На жаль, пуеризм в сьогоденній Україні проявляється на всіх рівнях – соціуму, влади, соціальних структур і, нарешті, людини. Справа в тому, що все у світі має фрактальну природу: психіка (з однієї універсальної матриці – мільярди різних, але, по суті, однакових її носіїв), тіло (немає пальця, який би можна було не впізнати, але немає жодного повторення візерунку його шкіри); хвороба (будь-яка хвороба, наприклад, грип, має стільки проявів на мікрорівнях організму, скільки людей на неї хворіють); немає однакового листочка на одному дереві (хоча всі вони мають одну форму); немає однакового меду у різних пасічників тощо. Подібно до цього живе, розвивається, проявляє себе і людська соціальність: однакова ситуація на території певного суспільства наче матриця породжує явища одного типу.

Покоління пуерів народжується з надр авторитарного соціуму з переважанням патерналістських цінностей так само, як окремих індивідів з цим діагнозом формується під впливом авторитарної матері з переважанням стереотипного світосприймання. В результаті маємо те, про що не раз говорив К. Г. Юнг: в діалозі жінки з пуером на тему „чоловічого” і „жіночого”, якщо жінка говорить мовою анімуса (архетипу чоловічого) з анімою (архетипом жіночого) свого коханого, керівника, чоловіка тощо, відбувається драматична сцена: кожний, у кого вистачить почуття гумору, аби вислухати цю розмову, буде вражений буянням загальних місць, затертих банальностей і трюїзмів, грубими перекошуваннями і повною нелогічністю. Тобто маємо типовий афект, перевантажений запальністю.

Так само в ситуаціях, що потребують відповідальності, почуття власної гідності і власного серця, впадають в подібний афект політики, що вийшли з-під авторитарної матриці виховання. „Свобода слова” С. Шустера оголювала цей афект впродовж кількох років і продовжує це робити в новій студії „Шустер-live”.

Подібні „афективні розмови” знижують загальний рівень стосунків, наближаючи їх до рівня колективного несвідомого, де головною цінністю є інстинктивний самозахист, що в соціальному житті призводить до руйнування основ соціальної етики. З-під людських стосунків вибивається

грунт, бо психічна інфляція робить неможливим взаємовизнання, без якого стосунків не буває. Це замкнене коло може розімкнутися тільки за умови перемоги чоловічого в чоловікові, індивідуальності над стереотипністю, індивідуації (самореалізації душі) над пуеризмом, почуття провини перед власним зрадництвом. Пуери, які не бачать в собі ознак пуера, перебувають в стані відокремленості не тільки від народу, а й від самих себе, а це для них і для тих, хто з ними – трагедія. Їхні рішення ніби не мають під собою жодного логічного чи душевного ґрунту, їх висновки і дії важко розуміти і поділяти. У них немає друзів по серцю і справі, вони самотні.

Досить прискіпливо подивитись на нашу владу, щоб побачити, що саме люди, які одержали найвищі в країні посади, демонструють непродуктивне існування в реальному повсякденні, подібне до сну внутрішнє життя, відокремленість. Але пуерів часто жаліють, а отже люблять саме за те, що вони самотні, ніби покинуті. Дарма! Основну енергетичну і психологічну підтримку вони отримують в інших краях, від інших коренів. Не тут, не в реальності. Меланхолія, розчарування, життя між двома світами... І в жодному з них вони не почувуються вдома. Психологічний стан пуера – не щастя, але й не нещасливість, не байдужість, не слабкість, не втома, не цікавість (що обертається дійсними справами). Пуер не знає, чого хоче. Проте той не може здійснити вчинок, хто не знає, що йому насправді потрібно. Брак такого знання означає незнання того, ким (а точніше – чим) насправді є пуер. У якомусь сенсі вони – виродки.

Найпроблемніший конфлікт виникає у зв'язку з вибором між небезпекою і свободою. Тому що всередині пуера – дві субособистості, кожна з яких вимагає задоволення і не здатна поступитися своїм суверенітетом. Складне завдання для пуера в такому випадку – зберегти напругу між цими субособистостями з метою прояснення, хто ж він такий і чого хоче. Проте К. Г. Юнг вважав, що **тільки те, що дійсно є самим собою, може зцілити**. Страх пуера перед реальністю йде поруч з впертим небажанням стояти на власних ногах. Він може перебувати в такому стані нескінченно довго. Життя пуера в більшості випадків можна кваліфікувати як „тимчасове”, „попереднє”. А коли людина живе „попереднім” життям, її несвідоме перебуває у стані постійного роздратування або агресії. Які б справи не виникали, все це не те, чого пуер прагне, у нього завжди зберігається ілюзія, що колись, у майбутньому з'явиться в його житті щось реальне, справжнє, ідеальне. Наприклад, ідеальна жінка, ідеальний народ.

Таке настановлення призводить до постійної внутрішньої відмови зв'язати себе обов'язком моменту. Пуер не має відчуття своєї безпосередньої причетності до життя. Начебто він живе минулим і втягує всіх навколо себе в колективне несвідоме, що йде від минулого. Начебто він несправжній. Начебто неживий або бездушний. К. Г. Юнг персоніфікував чотири стадії розвитку душі – Єва (повністю забруднена материнським імаго), Єлена (сукупний сексуальний образ), Марія (з'являється можливість встановлення особистісних стосунків, вільних від проєкцій), Софія (Мати

Мудрості, що передає свідомості змісти колективного та індивідуального несвідомого). Так от пуер, „прагнучи Софії, застряв на Єві”. Йому подобаються жінки, схожі на матір, і у справах він орієнтується на подібних до матері.

Впевнена, що головною причиною політичних криз є психопатологія політичної „еліти”, зокрема – в психічній інфляції. Політика – це сфера ірраціонального, основні закони якої приховуються не в свідомості індивідів, а в їх колективному несвідомому. Українським політикам притаманний низький поріг проникнення між індивідуальною свідомістю і колективним несвідомим. Психічна інфляція руйнує політичну систему, а через неї й інші сторони соціального життя.

Література:

1. **К. Г. Юнг.** Избранное. – Минск, 1998.
2. **К. Юнг.** Архетип и символ. – М., 1991.
3. Душа и миф. Шесть архетипов. – К., 1996.
4. **Д. Шарп.** Незримый ворон. Конфликт и Трансформация в жизни Франца Кафки. – Воронеж, 1994.